

Cradle to Cradle, duurzaam nationaal inkomen en groei
Speech Cradle to Cradle congres op 1-11-07 te Maastricht

De aftakeling van het milieu is een mondiaal probleem, wat ik hierover te vertellen heb staat dus in een mondiale context.

Het c2c initiatief betekent een revolutie in de productieprocessen. Want het wil het milieuprobleem oplossen door onder andere producten zó te fabriceren dat hun onderdelen weer kunnen worden gebruikt voor dezelfde of andere producten zodat er geen afval ontstaat en uitputting van grondstoffen wordt voorkomen. Dit gaat een stap verder dan wat nu onder recirculatie (recycling) wordt verstaan. Want de bedoeling is om de zuivere oorspronkelijke materialen waaruit een product is samengesteld weer te gebruiken voor willekeurig welk ander product. Dit is bedoeld als de laatste stap van een kringloop van materialen. De eerste stap is om bij het ontwerp en dus de fabricage van het product rekening te houden met het feit dat de gebruikte grondstoffen weer moeten kunnen worden gebruikt voor de fabricage van andere producten. De bedoeling is om daarbij schone energie te gebruiken en grondstoffen die veilig zijn voor mens en milieu.

C2c is een denkmodel waarvan de praktische uitvoerbaarheid zich op kleine schaal heeft bewezen. Of het principe op wereldschaal voor alle producten uitvoerbaar is moet worden afgewacht. Maar ook als de mogelijkheid daartoe aannemelijk blijkt te zijn moet op zijn minst in de orde van decennia worden gedacht voordat die mogelijkheid realiteit is geworden.

Het toewerken hiernaar eist een lange termijn visie, het stap voor stap overtuigen van samenleving en beleid door het bereiken van concrete resultaten. Er zijn daarbij vier mogelijkheden. (1) De jaarlijkse lasten van c2c producten (de c2c logistiek impliceert leasing) liggen onder de marktprijs van huidige soortgelijke producten. De markt zal bedrijven dan dwingen tot navolging van het c2c principe. (2) De lasten zijn ongeveer gelijk aan de marktprijs. Het is dan mogelijk om met massale PR inspanning het c2c principe te laten doorbreken. (3) De lasten liggen hoger dan de marktprijs. In dat geval is forse overheidssteun onmisbaar voor een doorbraak van c2c, bijvoorbeeld door bestemmingsheffingen op milieu belastende producten, met behulp waarvan c2c onderzoek naar goedkopere oplossingen kan worden gesteund en als gevolg waarvan c2c producten zich kunnen handhaven. Overigens kan een snelle voortzetting van de nu al waarneembare stijging van de prijzen van grondstoffen, waaronder voedsel en energiedragers, een soortgelijk effect hebben. (4) Er kan, afhankelijk van welk van deze drie mogelijkheden in de praktijk wordt gerealiseerd, worden gepoogd die mogelijkheid te bereiken simultaan met groei van het NI.

Laten we gaan kijken welke mogelijkheid de beste is uit een oogpunt van milieuduurzaamheid.

Produceren is het toevoegen van waarde. Die waarde wordt toegevoegd aan de niet door de mens gemaakte fysieke omgeving. Dat is logisch, want water, bodem, lucht, planten- en diersoorten en de het leven ondersteunende systemen (life support systems) zijn niet door de mens geproduceerd.. Het NI is de som van de toegevoegde waarden. Onze fysieke omgeving, het milieu, valt dus buiten het NI.

Zoals eind jaren 1960 door mij is beargumenteerd kan het milieu economisch gezien het best worden gedefinieerd als een verzameling gebruiksmogelijkheden van de fysieke omgeving

waarvan de mens geheel afhankelijk is in al zijn doen en laten, zoals ademen, drinken, produceren, consumeren en recreëren; deze worden milieufuncties of kortweg functies genoemd. Milieufuncties staan dus buiten het NI.

Zodra het gebruik van een functie ten koste gaat van een andere of dezelfde functie (b.v. de functie 'water voor het herbergen van vissoorten, overbevissing) of dat in de toekomst dreigt te doen, zijn milieufuncties per definitie schaarse, dus economische goederen geworden. Het ene gebruik concurreert dan met het andere en hun waarde stijgt van nihil (vrije goederen) tot een steeds hogere waarde. Deze waardestijging weerspiegelt een kostenstijging. Deze kosten worden niet geregistreerd in het NI. Het verlies van de meest fundamentele goederen waarover de mens beschikt, namelijk de goederen die de basis vormen van het menselijke bestaan, blijven dus buiten de meting van een indicator die mondiaal de hoogste prioriteit krijgt in de politieke besluitvorming. De wereld wordt derhalve bedreigd door een verkeerd geloof in een verkeerd geformuleerde groei.

We kunnen deze gevaarlijke situatie verbeteren door naast het standaard NI een voor milieuverlies aangepast NI te ramen. Dat is het (milieu)duurzaam nationaal inkomen (mDNI). Het mDNI is, globaal gezegd, het maximaal haalbare productieniveau waarbij vitale milieufuncties tot in lengte van dagen beschikbaar blijven. Het wordt, grofweg gezegd, geraamd door de kosten van de maatregelen voor herstel en behoud van milieufuncties in rekening te brengen aan het NI. Maatregelen zijn: (1) inzet van operationele of bewezen technologie die de milieubelasting bij de bron elimineert, (2) rechtstreekse verschuivingen naar minder milieubelastende activiteiten zoals van de auto naar de fiets en (3) stimulering van geboortebepanking. Er vindt bij het bereiken van de door het mDNI beschreven duurzame situatie een drastische verandering plaats van de prijsverhoudingen: milieu belastende producten worden duurder, minder belastende niet. Dit kan alleen worden gerealiseerd door overheidsingrijpen. Want milieufuncties zijn collectieve goederen. Als de lucht vuil of schoon is voor de één is het dat ook voor de ander.

Het verschil tussen NI en mDNI geeft de afstand weer tot milieuduurzaamheid, gemeten in factorkosten. Wordt die afstand kleiner dan is een land op het transitiepad naar duurzaamheid. Wordt die afstand groter dan drijven we verder af van milieuduurzaamheid. Zowel voor Nederland (IVM, MNP, CBS) als voor de wereld (Tinbergen en Hueting, 1992) bedraagt het mDNI rond 50% van het NI. Voor Nederland is in de periode 1990-2000 de afstand tussen NI en mDNI met 13 miljard euro toegenomen.

Op grond van wat ik zojuist heb opgemerkt lijkt het het beste om bij implementatie van c2c te mikken op de zojuist genoemde mogelijkheid (3), dus beginnen met forse overheidssteun, door heffingen op milieubelastende producten etc. Naarmate c2c er in slaagt op of onder de marktprijs te produceren kan die steun worden afgebouwd. Het mikken op de mogelijkheden (1) en (2) simultaan met (4), dus produceren onder de marktprijs met groei van het NI, is in strijd met het voorzorgbeginsel dat de kern is van milieuduurzaamheid. Immers de c2c technologie zou dan, om te voldoen aan het voorzorgsbeginsel, haar doelstellingen direct al moeten bereiken onder de marktprijs. Omdat het mDNI rond 50% van het NI bedraagt moet dan tegelijkertijd het mDNI ook nog eens meer dan twee maal zo hard groeien als het NI om de afstand tussen beide te verkleinen. Dit lijkt nauwelijks denkbaar voor het hele spectrum van onze activiteiten. Beter is in ieder geval die NI groei te vergeten en zich te concentreren op het groeien naar een milieuduurzame situatie. Om te kijken of dat lukt is het mDNI onmisbaar voor samenleving en beleid.